

Till finansutskottet

Finansutskottet har den 15 april 1998 beslutat bereda utbildningsutskottet tillfälle att yttra sig över regeringens skrivelse 1997/98:155 om utvecklingen inom den kommunala sektorn jämte motioner i de delar som berör utskottets beredningsområde.

Utbildningsutskottet beslutade den 21 april 1998 att yttra sig över de motioner som kunde komma att väckas med anledning av skrivelsen och som berörde utskottets beredningsområde. Motionstiden gick ut den 29 april. Fyra motioner väcktes med anledning av skrivelsen, 1997/98:Fi65–68. I detta yttrande behandlar utskottet motionerna Fi65 (v) yrkandena 12 och 13, Fi67 (m) yrkande 5 och Fi68 (fp) yrkandena 4, 6 och 7.

Barnomsorgen

I två motioner tas frågan upp om möjligheten att bereda arbetslösa och föräldralediga barnomsorg. Folkpartiet pekar i motion 1997/98:Fi68 på att två tredjedelar av kommunerna inte ger *barn till arbetslösa och föräldralediga* möjlighet till pedagogisk förskoleverksamhet. Regeringen bör redovisa vilka åtgärder den tänker vidta mot bakgrund av att utvecklingen är oroande. Den går i fel riktning, hävdar motionärerna (yrk. 6). Likartade tankegångar återkommer i Vänsterpartiets motion 1997/98:Fi65, där det framhålls hur viktigt det är att barn har möjlighet att få kontinuitet i omsorgen och att det därför är angeläget att barn till arbetslösa inte stängs ute från barnomsorg (yrk. 12).

U t s k o t t e t delar motionärernas uppfattning om barnomsorg för arbetslösa och föräldralediga. Så sent som i höstas uttryckte utskottet sin oro över att rätten till barnomsorg urholkas när det gäller t.ex. barn till arbetslösa. Utskottet utgick från att kommunerna skulle ta sitt ansvar och att Skolverket noga skulle följa utvecklingen. Frågan återkommer för utbildningsutskottets del med anledning av motioner som har väckts med anledning av proposition 1997/98:93 Läroplan för förskolan. Denna behandlas i utskottets betänkande 1997/98:UbU16, som justeras av utskottet efter det att detta yttrande överlämnats till finansutskottet. Utskottet hänvisar till sin behandling av frågan i det betänkandet, men vill i förevarande sammanhang erinra om att Barnpsykiatriutredningen har föreslagit generösare regler för barn till arbetslösa i fråga om barnomsorg (utredningens betänkande SOU 1998:31). Storstadskommittén har föreslagit försöksverksamhet med förskola för alla barn i

åldern 3–5 år i socialt utsatta bostadsområden i storstäderna (SOU 1997:61, SOU 1998:25).

I propositionen om läroplan för förskolan skriver regeringen att det är mycket som talar för att förskolan borde erbjudas alla barn. Utan ökade resurser är det dock inte möjligt att med bibehållen god kvalitet införa en allmän förskola, menar regeringen.

Mot bakgrund av att den av motionärerna aktualiserade frågan är föremål för utbildningsutskottets överväganden i annat sammanhang och med hänvisning till vad utskottet just har anfört bör finansutskottet inte föreslå riksdagen att vidta någon särskild åtgärd med anledning av de båda nu behandlade motionsyrkandena.

I Moderaternas motion 1997/98:Fi67 berör yrkande 5 en rad frågor om barnomsorgen och skolan. I den del det avser barnomsorgen begär motionärerna ett tillkännagivande av riksdagen till regeringen om att Skolverket i stället för kommunerna skall bevilja tillstånd att starta och driva *enskilda alternativ* i likhet med vad som gäller för fristående skolor. Familjedaghemmen har, menar motionärerna, blivit ett dragspel i barnomsorgsplaneringen snarare än att fungera som ett uttryck för familjernas behov och önskemål. Forskning visar att omsorg om små barn sker bäst i hemmiljö. Vidare sägs, i det här sammanhanget, att regeringen nedvärderar förskolläraernas kompetens. *Lärarförhörfrågorna* bör analyseras i särskild ordning.

U t s k o t t e t föreslår att finansutskottet skall avstyrka yrkandet i förevärande del.

Frågan om förskoleverksamhet i enskild regi har behandlats utförligt av utskottet tidigare under innevarande riksmöte (1997/98:UbU5). Utskottet fann inte anledning att ändra de nuvarande reglerna som innebär att kommunerna efter egen bedömning kan lämna bidrag till enskild verksamhet inom barnomsorgsområdet. Utskottet återkommer senare till frågan i sitt betänkande med anledning av regeringens proposition 1997/98:93 Läroplan för förskolan (UbU16). I propositionen kommer regeringen in på vissa personalfrågor. Vad motionärerna säger om att regeringen nedvärderar förskollärarna förefaller enligt utskottet ha föranletts av regeringens förslag beträffande riktlinjer i läroplanen för förskolan för dem som arbetar i förskolan. Utskottet går i detta yttrande inte närmare in på den frågan utan hänvisar finansutskottet till utbildningsutskottets överväganden och ställningstagande i nyss nämnda betänkande med anledning av proposition 1997/98:93. Utskottet vill dock peka på att regeringen i sin skrivelse 1997/98:155 anför att antalet högskoleutbildade anställda i förskola och fritidshem har ökat samtidigt som andelen utan särskild utbildning för arbete med barn har minskat under 1990-talet.

Folkpartiet kräver i sin motion 1997/98:Fi68 en redovisning av *antalet barn som kommunerna inte kan erbjuda barnomsorgsplatser* inom rimlig tid (yrk. 4). Det räcker inte med att redovisa antalet kommuner som inte kan detta.

U t s k o t t e t anser att finansutskottet bör föreslå riksdagen att avslå yrkandet. Ett liknande yrkande avstyrktes av såväl utbildningsutskottet som finansutskottet för ett år sedan (yttr. 1996/97:UbU6y, bet. FiU20).

Enligt vad utskottet har erfarit är det svårt att få fram pålitliga uppgifter av det slag som begärs i motionen. De undersökningar som Socialstyrelsen gjort de senaste åren av kommunernas regler för rätten till barnomsorg (våren 1995 och våren 1996) har inte resulterat i uppgifter om hur många barn som inte får plats inom rimlig tid. Just nu pågår en motsvarande kartläggning i Skolverkets regi. Resultatet från den kommer i början av hösten. Inte heller den undersökningen kommer att innehålla de uppgifter som motionärerna begär.

Grundskolan

I två motionsyrkanden tas frågan upp om resurser till *elever med särskilda behov*. Moderaterna berör den i sitt yrkande 5 (i denna del) i motion 1997/98:Fi67. Ifrågavarande elever får inte den hjälp de behöver, hävdar motionärerna, som pekar på att antalet elever ökar medan antalet lärare minskar. Grundskolan bör kvalitetssäkras. – Vänsterpartiet tar upp frågan i yrkande 13 i motion 1997/98:Fi65, där motionärerna åberopar att man i många kommuner gör bedömningen att antalet elever med behov av särskilt stöd har blivit större. Det är djupt oroande, säger motionärerna, att grundskolans besparingar i så stor utsträckning har drabbat de här eleverna.

Moderaterna kommer i förevarande del av yrkande 5 också in på de *extra statsbidragen till kommunerna*. De menar att i mer än hälften av kommunerna har bidragen inte givit någon förstärkning till skolan. Samma motionärer berör också frågan om *rätten att välja skola* och föräldrarnas önskemål som grund för kommunernas planering.

U t s k o t t e t går i det här sammanhanget inte närmare in på frågan om elever med behov av särskilt stöd. Finansutskottet bör avstyrka yrkandet i denna del med hänvisning till utskottets utförliga behandling av frågan i sitt helt nyligen av kammaren godkända betänkande 1997/98:UbU9, där frågan ägnas ett eget avsnitt. Ännu utförligare avser utskottet att behandla frågan i sitt snart förestående betänkande 1997/98:UbU18 med anledning av proposition 1997/98:94 Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmen m.m. Detta senare betänkande avses bli justerat innan finansutskottet är färdigt med behandlingen av nu förevarande yrkanden, varför utskottet hänvisar även till det betänkandet. I det här sammanhanget vill utskottet dock erinra om att Utredningen om funktionshindrade elever i skolan (FUNKIS) för mycket kort tid sedan överlämnade sina förslag till regeringen (SOU 1998:66).

När det gäller de i Moderaternas yrkande omnämnda extra statsbidragen vill utskottet peka på att regeringen i finansplanen i 1998 års ekonomiska vårproposition informerar riksdagen om sitt förslag om sammanlagd nivå på ett beräknat resurstillskott till kommunerna från budgetåret 1997, ett tillskott som år 2000 omfattar 20 miljarder kronor.

Rätten att välja skola har utskottet senast behandlat i sitt betänkande 1997/98:UbU9. Utskottet utgick bl.a. från att Skolverket i sitt arbete med uppföljning, utvärdering och tillsyn även i fortsättningen har uppmärksamheten riktad på hur kommunerna sköter informationen om valmöjligheter och

alternativa skolor. I sin verksamhetsplan 1998 anför Skolverket bl.a. att informationen om fristående skolor på vissa punkter bör förbättras. Med hänvisning till det nu anförda bör finansutskottet avstyrka även den del av förevarande yrkande som avser rätten att välja skola.

Folkpartiet föreslår i sin motion 1997/98:Fi68 yrkande 7 att Skolverket får i uppdrag av regeringen att ta fram uppgifter om *antalet elever som tillåts välja annan skola* än den anvisade och hur många som har *nekats att byta skola*.

U t s k o t t e t anser att yrkandet bör avslås av riksdagen. Både finansutskottet och utbildningsutskottet avstyrkte ett liknande yrkande för ett år sedan (yttr. 1996/97:UbU6y, bet. FiU20). Utbildningsutskottet erinrade om föreskriften i skollagen att kommunen vid fördelningen av elever på olika skolor skall beakta vårdnadshavares önskemål om att deras barn skall tas emot vid en viss skola så långt det är möjligt utan att andra elevers berättigade krav på placering i en skola nära hemmet åsidosätts eller att betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter uppstår för kommunen (4 kap. 6 §). Utskottet, som förutsätter att lagregeln följs, ställer sig inte bakom kravet på en undersökning i enlighet med yrkandet.

Gymnasieskolan

Även gymnasieskolan berörs i det aktuella yrkande 5 i Moderaternas motion 1997/98:Fi67. Motionärerna förordar ett utvecklingsarbete avseende gymnasieskolans *individuella program*. Gymnasiet bör bli mer flexibelt när det gäller alternativa kurser, *arbetsplatsförlagd utbildning (APU)* och *lärlingsutbildning*. Vidare finner man det allvarligt att antalet *lektorer* fortsätter att minska.

U t s k o t t e t föreslår att finansutskottet skall avstyrka även denna del av yrkandet och får än en gång hänvisa till utskottets tidigare behandling av frågorna. APU och lärlingsutbildning behandlades i ett särskilt avsnitt (Samverkan skola – arbetsliv) i betänkande 1997/98:UbU10 tidigare i vår. Det bör tilläggas att en arbetsgrupp inom Utbildningsdepartementet sistlidna april månad lade fram förslag om en ändrad utformning av det individuella programmet (Ds 1998:27). Frågan om lektorer i gymnasieskolan togs upp av utskottet två gånger under förra riksmötet, nämligen i betänkandena 1996/97:UbU8 och UbU13, i det sistnämnda med anledning av att regeringen berört frågan i sin utvecklingsplan för skolväsendet, skrivelse 1996/97:112. I det senare betänkandet delade utskottet regeringens uppfattning i skrivelsen att det är angeläget att få fler forskarutbildade lärare i skolan. Utskottet utgick från att regeringen noga följer utvecklingen inom området. Även under innevarande riksmöte har frågan varit uppe till behandling (bet. 1997/98:UbU9).

Utskottet finner inte anledning att ha någon annan uppfattning än motionärerna beträffande önskvärdheten av att kommunerna satsar mer på att rekrytera lektorer och att utlysa lektorat.

I yrkande 5 i sin motion 1997/98:Fi67 anför Moderaterna att kommunerna, om man på den lokala nivån skall klara av att mäta kvaliteten i skolan, måste på ett markant sätt förbättra sin *uppföljning och utvärdering*.

U t s k o t t e t erinrar om att utskottet i sitt betänkande 1997/98:UbU9, som behandlades och godkändes av kammaren i början av innevarande maj månad, ägnade ett särskilt avsnitt åt en utförlig behandling av frågan om utvärdering och tillsyn av skolan (s. 9–13). Där pekade utskottet bl.a. på förordningen (SFS 1997:702) om kvalitetsredovisning inom skolväsendet, vari det föreskrivs en skyldighet för varje kommun och skola att skriftligen göra en kvalitetsredovisning som ett led i den kontinuerliga uppföljningen av skolplanen respektive arbetsplanen. Med hänvisning härtill föreslår utskottet att finansutskottet skall avstyrka bifall även till denna del av förevarande yrkande.

Stockholm den 12 maj 1998

På utbildningsutskottets vägnar

Jan Björkman

I beslutet har deltagit: Jan Björkman (s), Bengt Silfverstrand (s), Eva Johansson (s), Agneta Lundberg (s), Andreas Carlgren (c), Torgny Danielsson (s), Ulf Melin (m), Ola Ström (fp), Tomas Eneroth (s), Britt-Marie Danestig (v), Majléne Westerlund Panke (s), Hans Hjortzberg-Nordlund (m), Gunnar Goude (mp), Inger Davidson (kd), Nils-Erik Söderqvist (s), Catharina Elmsäter-Svärd (m) och Tomas Högström (m).

Avvikande meningar

1. Barnomsorgen

Ola Ström (fp) och Britt-Marie Danestig (v) anför:

Vi finner det utomordentligt oroande att de allra flesta kommuner utestänger *barn till arbetslösa* och föräldralediga från förskoleverksamheten. Mot bakgrund av hur viktigt det är att barn har möjlighet till kontinuitet i omsorgen borde det inte vara möjligt för kommuner att låta bli att ta emot de barn som nu är i fråga. Med hänvisning till det anförda anser vi att finansutskottet bör föreslå riksdagen att med anledning av motionerna 1997/98:Fi65 yrkande 12 och 1997/98:Fi68 yrkande 6 kräva en redovisning av regeringen om vilka åtgärder den tänker vidta för att komma till rätta med kommunernas sätt att hantera frågan om hur förskolan skall bli tillgänglig för alla barn.

Ulf Melin, Hans Hjortzberg-Nordlund, Catharina Elmsäter-Svård och Tomas Högström (alla m) anför:

Vi anser att riksdagen med bifall till motion 1997/98:Fi67 yrkande 5 i denna del bör uttala sig för att Skolverket skall vara den instans som beviljar tillstånd att starta och driva *enskilda alternativ inom barnomsorgen*. Samtidigt som vi med glädje ser att antalet enskilda förskolor och fritidshem fortsätter att öka tvingas vi konstatera att andelen barn inskrivna i *familjedaghem* minskar. Denna utveckling bör motverkas genom initiativ från regeringen, vilket riksdagen som sin mening bör ge regeringen till känna. Vidare kräver vi att *lärarförsörjningsfrågorna* inom barnomsorgen analyseras. Även detta senare bör riksdagen uttala sig för.

Vi föreslår också att finansutskottet – såvitt avser yttrandets avsnitt om grundskolan – skall tillstyrka den del av yrkande 5 i motion 1997/98:Fi67 som behandlar frågan om *elever med behov av stöd och rätten att välja skola*. Det är, beträffande det senare, föräldrarnas önskemål som skall ligga till grund för kommunernas planering av skolan.

När det gäller avsnittet om *gymnasieskolan* bör finansutskottet tillstyrka vad i motsvarande del av yrkande 5 i Moderaternas motion anförts om APU och lärlingsutbildning samt om lektorer. I den förra frågan (APU och lärlingsutbildning) hänvisar vi till vad vi anförde i reservationerna 1 och 4 i betänkande 1997/98:UbU10. I den senare frågan menar vi att regeringen bör föranstalta om åtgärder i syfte att få kommunerna att utlysa fler lektorat och att rekrytera fler lektorer.

När det slutligen gäller frågan om *uppföljning och utvärdering* bör riksdagen uttala sig för att regeringen tillsammans med kommunerna försöker lösa frågan om hur kommunerna på ett markant sätt skall förbättra sin uppföljning och utvärdering.

Sammanfattningsvis föreslår vi att finansutskottet skall tillstyrka yrkande 5 i motion 1997/98:Fi67.

3. Barnomsorgen m.m.

Ola Ström (fp) anför:

Jag hävdar att det bör vara möjligt att ta fram uppgifter på hur många barn (individer) som drabbas av att kommunerna inte klarar av att *erbjuda barnomsorg i rimlig tid*. Regeringens skrivelse om utvecklingen inom den kommunala sektorn brister i detta avseende. På motsvarande sätt saknas det uppgifter om hur många barn (individer) som *inte tillåts att välja annan skola* än den som kommunen anvisat eller har nekats att byta skola. Finansutskottet bör tillstyrka yrkandena 4 och 7 i motion 1997/98:Fi68.

4. Grundskolan

Britt-Marie Danestig (v) anför:

Det är, som det framhålls i motion 1997/98:Fi65, djupt oroande att grundskolans besparingar i så stor utsträckning har drabbat *elever med behov av*

särskilt stöd. Det förefaller uppenbart att kommunerna fördelar resurserna mer efter elevantal och mindre efter elevernas behov. Samtidigt ökar, enligt kommunernas egna bedömningar, antalet elever med behov av stöd. Med hänvisning till det anförda bör finansutskottet föreslå riksdagen att med bifall till yrkande 13 i motionen som sin mening ge regeringen till känna att åtgärder bör vidtas för att förbättra situationen för de elever som det nu gäller.

1997/98:UbU11y